

РЕАЛЬНА ЕКОНОМІКА

**Навчальний посібник
з економіки підприємства
Видання друге, перероблене і доповнене**

Київ 2004

*Розповсюдження та тиражування
без офіційного дозволу автора
заборонено*

Ковальчук І.В.

Реальна економіка: навчальний посібник з економіки підприємства. – К.: , 2004. – 392 с.

Книга може бути використана студентами з метою надбання теоретичних знань і практичних навичок з актуальних питань економіки підприємства, а також підприємцями та менеджерами в практичній діяльності як керівництво з організації та ведення бізнесу і здійснення аналітичних оцінок.

Зроблена спроба викладення матеріалу шляхом встановлення тісного зв'язку між дисципліною «економіка підприємства» та іншими економічними дисциплінами, такими як бухгалтерський облік, фінанси, аналіз господарської діяльності, основи підприємництва, що дозволяє відійти від загальноприйнятої методики викладання дисципліни «економіка підприємства» на рівні відірваних від реального економічного життя дефініцій і показати, що «економіка підприємства» - це цікава, корисна, практична дисципліна, яка становить основу розуміння проблеми ефективного

ведення господарської діяльності на рівні підприємства. Акцент - на розкритті економічних категорій і проблем в умовах діючої в Україні системи обліку та звітності.

Поряд з ґрунтовним теоретичним висвітленням економічних проблем, книга має практичне спрямування, вона насичена конкретними прикладами, побудованими на основі фактичних даних роботи підприємств, а також інформаційними повідомленнями, що ілюструють прояв економічних процесів на практиці.

Використані дані офіційних статистичних збірників, матеріали періодичних економічних видань та дані статистичної і бухгалтерської звітності підприємств харчової промисловості без посилань на джерела інформації з метою збереження комерційної таємниці.

© І.В. Ковальчук, 2004

Присвячується моїм любим донечкам

ВСТУП

Економіка – сукупність суспільно-виробничих відносин.

Економіка – господарче життя, стан господарства (країни, району та інше)/ Структура і фінансово-майновий стан якої-небудь галузі господарської діяльності / Господарська і фінансова діяльність.

Економіка – наукова дисципліна, що вивчає фінансово-матеріальний аспект якої-небудь галузі господарської діяльності.

Великий тлумачний словник сучасної української мови/Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТ “Перун”, 2001, с.256

В економічному просторі України функціонує велика кількість організацій, підприємств, корпорацій, які виробляють продукцію та надають послуги. Споживачами результатів діяльності господарюючих суб'єктів є інші суб'єкти господарювання, населення, держава. Оскільки Україна визнана країною з ринковою економікою, економічне середовище тут є ринковим, відповідно,

з усіма атрибутами ринкової економіки – приватною власністю, конкуренцією тощо. Середовище непросте, жорстке, а, інколи, і достатньо жорстоке.

Вирішення проблеми виживання в ринковому середовищі ставить перед економічними суб'єктами, які в минулому пройшли складний шлях ринкових трансформацій, безліч питань, успішність втілення в життя яких дозволяє суб'єктам господарювання зайняти свою ринкову нішу, достойно конкурувати й розвиватися, або переорієнтувати свою зусилля на інший сегмент ринку або вид діяльності. Від конкурентоспроможності окремих суб'єктів господарювання залежить і рівень конкурентоспроможності як економіки України, так і країни в цілому. За словами головного економіста Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) Августа Лопеса-Клароса, конкурентоспроможність країни досягається за рахунок «високого рівня розвитку суспільних інститутів і компетентного макроекономічного управління в поєднанні з освітою світового рівня та економікою, що базується на високих технологіях та інноваціях».

«Звіт про глобальну конкурентоспроможність 2006—2007», оприлюднений ВЕФ 26 вересня 2006 року, не приніс Україні ні приємних звісток, ні радісних емоцій. Від часу публікації попереднього звіту в жовтні минулого року наша країна втратила у світовому рейтингу конкурентоспроможності національних економік аж десять позицій.

Слід нагадати, що в оригіналі торішнього звіту Україна посідала 84-те місце з 117 ранжируваних країн, але в перерахунку на новий «Індекс глобальної конкурентоспроможності» її торішнє місце стало відповідати 68-му рядку. «Індекс глобальної конкурентоспроможності» ВЕФ — показник синтетичний. На одну третину він складається зі статистичних даних, на дві третини — з експертних оцінок, для одержання яких цього року було опитано 11 тис. топ-менеджерів компаній, які працюють у 125 країнах.

Дзеркало тижня, № 38, 7 – 13 жовтня 2006 р.

📖 За підсумками щорічного рейтингу економічної свободи центру політичних досліджень та аналізу «Herritage Foundation», Україна зайняла 125-е місце, випередивши з європейських країн лише Білорусь.

Перше місце у списку зі 157 країн посідає Гонконг, останнє – Північна Корея. Найважливішими критеріями рейтингу є свобода підприємництва, рівень корупції, захист власності та втручання влади в бізнес. Україна тепер розташувалася між Нігером і Мавританією. Позаду з країн пострадянського простору лише Туркменістан, Узбекистан і Білорусь.

До 2004 року рейтинг економічної свободи України поступово покращувався. Так, лише три роки тому країна піднялась до 117-го місця, ще за рік – до 88-го, поступившись із країн СНД лише Вірменії. За результатами ж 2005-го року Україна зайняла 99-е місце, а вже до кінця 2006-го опустилася до 125-ї позиції.

Діяльність суб'єктів господарювання може претендувати на певний рівень успішності не тільки завдячуючи знанням ринкового середовища, правил функціонування суб'єктів господарювання в ньому, а й розумінню рушійних мотивів, що спонукають власників до організації бізнесу, робітників – до ефективної праці, менеджмент - до опанування основ взаємовідносин суб'єкта господарювання з контрагентами, створення ефективної системи організації виробництва, внутрішньої побудови суб'єкта господарювання, взаємовідносин між власниками і персоналом, ефективності використання ресурсів, якими володіє суб'єкт господарювання.

Розуміння шляхів успішності ведення господарської діяльності є неможливим без з'ясування причин і мотивів цієї діяльності. Справа в тому, що здійснення господарської діяльності спрямоване на реалізацію певних економічних інтересів, в залежності від рівня їх вивчення, - суспільства в цілому або окремих господарюючих суб'єктів. Результатами господарської діяльності є певні блага, які задовольняють потреби. **Максимальне задоволення потреб** – кінцева мета господарської діяльності на різних ієрархічних рівнях. Мета діяльності породжує **інтерес** на рівні суспільства, підприємства або домогосподарства до пошуків шляхів та засобів її досягнення. Саме інтерес спонукає власника ресурсів до отримання **максимально можливих результатів** від їх

використання, що в свою чергу можливо лише через **ефективне** споживання наявних економічних ресурсів. **Інтерес стає рушійною силою** господарської діяльності як окремих господарюючих суб'єктів, так і економіки в цілому. Ефективне функціонування вітчизняних підприємств на відповідному ринку вбачається в необхідності досягнення ними високого рівня конкурентоспроможності.

Проблема “економії”, тобто бережливого, раціонального господарювання, існувала споконвіку і завжди буде хвилювати суспільство. Економіка – від давньогрецького терміну “oikonomike” – буквально означає мистецтво ведення домашнього господарства. На різних ієрархічних рівнях (суспільство в цілому, країна, галузь, підприємство, домогосподарство) вона знаходить своє оригінальне рішення, проте коріння, яке її породжує – спільне: **обмеженість ресурсів**, з одного боку, і **безмежність, невтоленність потреб**, з іншого. Економіка підприємства як окрема галузь економічної науки повинна надати потужну теоретичну та методологічну основу, що стане міцним підґрунтям для забезпечення **ефективного функціонування** конкретних суб'єктів господарювання.

На рис. 1 представлений загальний огляд проблеми ефективного господарювання. Саме особистий інтерес формує фундаментальний образ дій різних господарських суб'єктів під час реалізації

мети свого власного вибору. Мотив особистого інтересу визначає напрямок і впорядкованість функціонування суб'єктів господарювання, дії яких без такого інтересу виявилися б надзвичайно хаотичними.

Стимулювання особистого інтересу – головна рушійна сила ринкової економіки, де кожен суб'єкт господарювання прагне виробляти те, що вигідно йому особисто. Свобода вибору, яка реалізується у формі прагнення кожного отримувати для себе особисто грошовий дохід, є основою для конкуренції. Господарська діяльність здійснюється окремими економічними суб'єктами, якими можуть виступати, підприємства.. Саме конкуренція змушує підприємства переходити на найефективніші технології і способи організації виробництва. На конкурентному ринку неспроможність певних підприємств ефективно здійснювати господарську діяльність означає в кінцевому випадку їх усунення іншими конкуруючими підприємствами, які застосовують найбільш ефективні способи виробництва.

Дисципліна “Економіка підприємства” вивчає основи ефективного ведення господарської діяльності і допомагає вирішити проблему економічного управління на рівні підприємства – основного суб'єкта господарювання в економічному середовищі. Дисципліна “Економіка підприємства” вивчає особливості прояву економічних законів і закономірностей в господарській діяльності,

практику її здійснення, форми і методи економічного управління підприємством, основи формування і використання його ресурсного потенціалу, організацію та ефективність діяльності, принципи і форми взаємодії з зовнішнім середовищем. Економічні знання дають змогу приймати обґрунтовані рішення.

В розпорядженні підприємства знаходиться обмежена кількість ресурсів. Проте мета і цілі господарської діяльності в повному обсязі можуть бути реалізовані лише за умов ефективного господарювання. В умовах становлення ринкової економіки господарська діяльність підприємств є в значній мірі ризикованою, оскільки здійснюється під

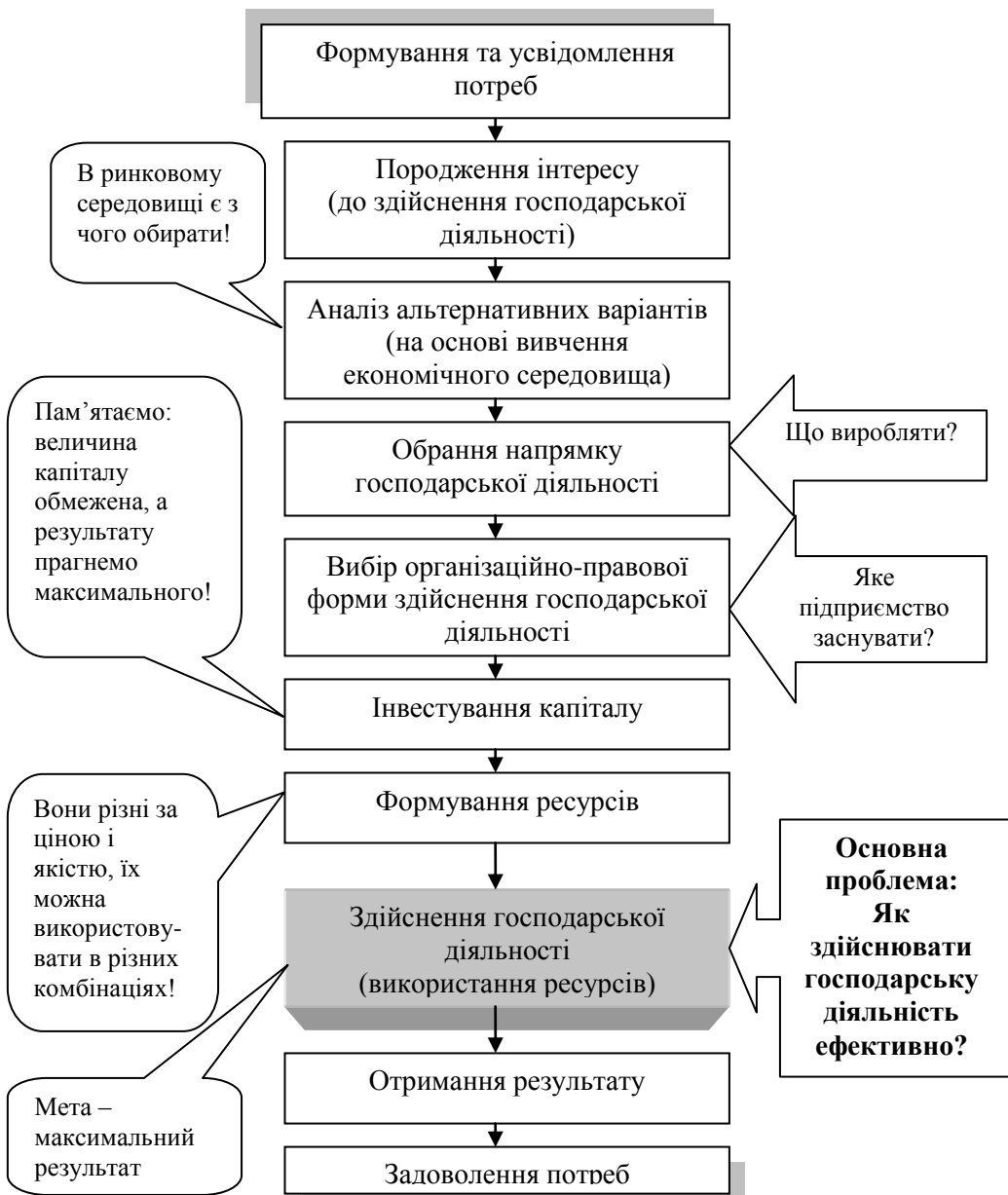

Рис. 1. Логічна схема формування проблеми

ефективного ведення господарської діяльності постійним впливом несприятливих зовнішніх і внутрішніх чинників, які можуть призвести до кризової ситуації і, можливо, навіть до вимушеного припинення діяльності. На сьогоднішній день для більшості українських підприємств характерним є більш або менш однакове коло проблем, а саме:

- мінливість економічного середовища, в якому вони існують;
- втрата традиційних ринків збуту власної продукції;
- нестабільність правового поля;
- постійні новації в системі оподаткування тощо.

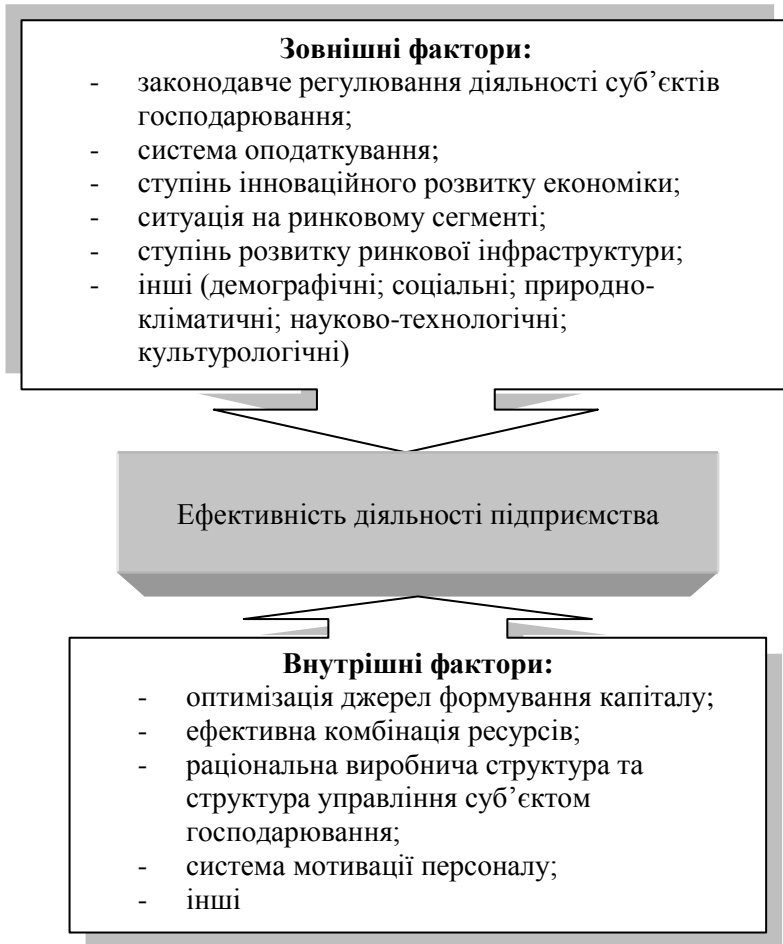
За цих умов, хоча проблема *ефективного* ведення господарської діяльності є основною (базовою) і центральною для економіки підприємства в довгостроковому періоді, серед поточних питань (питань першого рівня), що потребують вирішення кожного дня, постає проблема утримання підприємства у стані рівноваги, успішне вирішення якої можливе через використання основних засад економічної безпеки підприємства як суб'єкта господарювання, як відкритої системи, що діє у складному економічному середовищі.

Фактори, що впливають на результативність діяльності підприємства (див. рис. 2) знаходяться не лише на рівні підприємства, а й поза його межами і реалізуються через вплив на підприємство чинників зовнішнього середовища.

Суб'єкти господарювання зовсім не «вільні» виробляти те, що бажають. Споживацькі рішення щодо попиту, які обумовлюють прибутковість одних продуктів і збитковість інших, обмежують і вільний вибір підприємств при вирішенні питання про те, що виробляти. Підприємства мають узгоджувати свій вибір продукту з вибором споживачів або понести покарання у вигляді збитків або банкрутства..

Розглядаючи підприємство як відкриту систему, що існує в економічному середовищі, необхідно враховувати увесь спектр чинників, які визначають ефективність його діяльності. Особливої актуальності набуває зазначене питання в умовах глобалізації економіки.

Зважені управлінські рішення повинні прийматися на основі аналізу як внутрішніх так і зовнішніх, по відношенню до підприємства, факторів. Тому предметом вивчення в економіці є не лише особливості формування та раціонального використання його ресурсного потенціалу, а й взаємовідносини суб'єкта господарювання з державою, вплив методів державного регулювання на діяльність підприємств тощо.

Рис. 2. Основні фактори впливу на ефективність діяльності підприємства

За умов, коли підприємство має ефективного власника, а власник - чітко сформульовану мету і розроблену стратегію розвитку свого бізнесу, саме інтерес до реалізації цієї мети спонукає його до раціонального господарювання. На наш погляд, має

сенс вивчати дисципліну «економіка підприємства» саме через призму реалізації інтересів власника підприємства. Проте, часто власник підприємства віддалений від його господарської діяльності і не приймає безпосередньо участь в управлінні підприємством. Функції управління, а отже, і вирішення проблеми ефективного використання ресурсів підприємства, делегуються команді найманих менеджерів, економічні інтереси яких можуть не співпадати з інтересами власників. Конфлікт інтересів є неминучим.

У цій ситуації ефективність використання інвестованого у підприємство капіталу залежить від зусиль власника щодо вибору раціональної організаційно-правової форми ведення бізнесу, запровадження ефективної системи управління і мотивації на підприємстві, створення внутрішнього механізму, який би забезпечував ефективну роботу підприємства. Тобто, з розвитком ринкових відносин в економічному середовищі виникають нові проблеми, які впливають на ефективність діяльності підприємств. Сьогоднішній бізнес радикально відрізняється від того, яким він був 10 років назад.. Посилення глобальної конкуренції, наступ електронного бізнесу мережею Інтернет, економічні та політичні кризи – всі ці причини змушують суб'єктів господарювання переглянути способи ведення господарської діяльності. Адже, щоб бути ефективними в нестабільному та швидкозмінному середовищі, підприємствам потрібно працювати

краще, швидше, якісніше і до того ж задовольняти дедалі більші вимоги своїх контрагентів і партнерів. Відповідно, розширюється і коло питань, які вивчає сьогодні “економіка підприємства”.

Наведені вище аргументи зумовлюють структуру дисципліни «Економіка підприємства». Вивчення дисципліни допоможе Вам знайти відповідь на питання: як ефективно господарювати на підприємстві в сучасному економічному середовищі.

Метою «економіки підприємств»а як загальнообов'язкової навчальної дисципліни для підготовки бакалаврів з економіки є вивчення, узагальнення і систематизація ключових понять прикладної економіки, визначення особливостей організації та ефективного функціонування підприємств, систематизація теоретичних і практичних знань з питань ефективного управління їх діяльністю.

Предметом вивчення дисципліни є закономірності функціонування і розвитку підприємств в ринкових умовах.

Об'єктом вивчення є економічні процеси, що відбуваються на вітчизняних підприємствах.

Логіка навчального посібника з «економіки підприємства» обумовлює його структуру. Концептуально всі теми посібника об'єднуються в чотири розділи, представлених в певній логічній послідовності (див. рис. 3), що базується на реаліях існування підприємств в сучасному ринковому економічному середовищі.

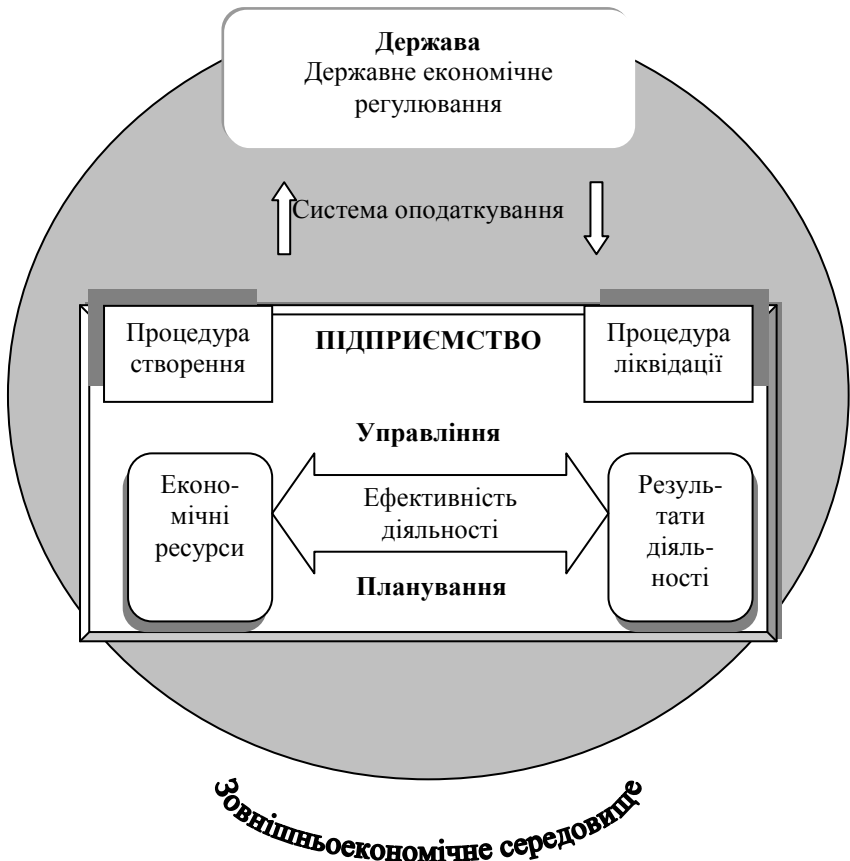

Розділ 1. Підприємство в сучасній системі господарювання.

Розділ 2. Економічні ресурси підприємства.

Розділ 3. Результати та ефективність виробництва.

Розділ 4. Регулювання та планування діяльності підприємства.

Рис. 3. Основні розділи та теми навчального посібника

Розділ 1. Підприємство в сучасній системі господарювання.

Містить відповіді на питання щодо процедури створення підприємства, вибору його організаційно-правової форми і здійснення державної реєстрації. Тут розкривається сутність підприємства, цілі діяльності, характеризується його внутрішня побудова і організація процесу управління.

Розділ 2. Економічні ресурси підприємства.

Вже на початку діяльності підприємства, його власники інвестують капітал, створюючи необхідні умови для реалізації підприємницької ідеї, шляхом придбання окремих груп економічних ресурсів. Пам'ятаючи про обмеженість капіталу, який інвестується, необхідно, по-перше, здійснити оптимальне (раціональне) вкладення, по-друге, постійно відслідковувати ефективність використання придбаних і залучених економічних ресурсів. Саме проблемам розкриття сутності економічних ресурсів підприємства та ефективного управління ними присвячений цей розділ.

Розділ 3. Результати та ефективність виробництва.

Підприємство створюється заради досягнення позитивного результату. Єдиним критерієм багатогранної діяльності підприємства є його економічні результати у формі продукції, доходу та прибутку. Саме ці економічні категорії, а також проблема ефективності діяльності підприємства вивчається в третьому розділі.

Розділ 4. Регулювання та планування діяльності підприємства.

Для досягнення бажаних результатів шляхом ефективного використання наявних ресурсів потрібно впливати на діяльність підприємства, тобто регулювати та планувати таку діяльність. При цьому необхідно враховувати вплив держави на діяльність суб'єктів господарювання, який дуже відчутний для підприємств в Україні. В цьому розділі вивчаються методи та засоби державного регулювання діяльності підприємств в умовах ринкової економіки, взаємовідносини підприємства з державою з приводу сплати податків.

Розміщені в четвертому розділі і теми внутрішньофірмового регулювання, зокрема, регулювання взаємовідносин з персоналом з питань оплати праці, а також планування діяльності підприємства в цілому і окремих його підрозділів.

У разі, коли діяльність підприємства виявилася неефективною, воно, можливо, буде реорганізоване або ліквідоване. Причини та процедура банкрутства підприємства – остання тема розділу.

В навчальному посібнику немає окремого розділу, присвяченому економічному обліку на підприємствах. Але в економіці облік більше, ніж просто облік. Бухгалтерський облік часто називають “мовою бізнесу”. Мета бухгалтерського обліку - об’єктивне відображення доходів, прибутків і витрат, пов’язаних з веденням господарської діяльності, реальна оцінка активів підприємства. За допомогою бухгалтерської інформації підприємства інформують своїх власників, інвесторів або кредиторів, а також державні органи про свій фінансовий та майновий стан. Ця інформація дозволяє потенційним інвесторам отримати дані про вартість активів, потенціал підприємства і прийняти рішення щодо доцільності інвестування. На основі даних бухгалтерського обліку плануються і аналізуються собівартість продукції, визначається привабливість певного виду продукції для підприємства, прибутковість основної чи інших видів діяльності.

Проте на підприємствах України разом з бухгалтерським обліком ведеться податковий, на базі якого надається податкова інформація. Податкова інформація - це спосіб звітування підприємства про свої податкові зобов’язання перед органами державної влади. Мета ведення податкового обліку в Україні - визначення об’єктів оподаткування, величини податкових зобов’язань і, на основі цього, частки доходу, яка вилучається на користь держави у вигляді податків.

З 2000 р. підприємства України застосовують в практиці господарювання нові Національні стандарти бухгалтерського обліку, будуючи на їх основі фінансову звітність, формуючи вартість активів, аналізуючи результати діяльності. Введення Національних стандартів бухгалтерського обліку призвело до повного розмежування фінансового і податкового обліку підприємств, додаткового навантаження на економічні підрозділи.

Розбіжності між бухгалтерським і податковим обліками, які полягають у різному наповненні економічних категорій та їх тлумаченні, призводять до необхідності нового викладення дисципліни “економіка підприємства”, наближеного до реальних економічних процесів на рівні підприємства, шляхом встановлення тісного взаємозв'язку між дисциплінами “економіка підприємства”, “бухгалтерський облік”, “фінанси”, “аналіз господарської діяльності”.

Оскільки знання тільки загальноекономічного визначення категорії не дозволяє на практиці вести підприємницьку діяльність, оцінювати її результати, в посібнику наводиться спочатку загальноекономічне визначення економічних категорій, а потім, де це доцільно, окремо дається їх тлумачення для цілей бухгалтерського і податкового обліків. Крім того, з 1.01.2004 р. в Україні введені в дію нові Цивільний і Господарський кодекси, які містять деякі новації в тлумаченні певних

економічних категорій, що враховано в при викладенні окремих тем.

В посібнику багато прикладів з реального економічного життя. Використані фактичні дані діяльності промислових підприємств, зокрема підприємств харчової промисловості, яка на сьогодні є однією з найдинамічніших галузей національної економіки. З метою збереження комерційної таємниці назви підприємств не розголошуються.

Текст посібника відрізняє багато корисних з педагогічної точки зору властивостей. Серед них: універсальна, проте гнучка і побудова, чітко структуроване і логічно послідовне викладення матеріалу, сформульовані цілі, численні приклади, цікаві вставки. Кожна тема посібника містить нормативну базу – законодавчі та нормативні акти Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Президента України та інших структур, які регламентують діяльність підприємств з питань, що розглядаються в даній темі.

Кожну тему чітко структуровано, щоб дати змогу студентам спрямувати увагу на важливі поняття і запам'ятати їх. Кожна тема містить наступні компоненти:

Навчальні цілі. Перелік основних проблемних питань, які висвітлює тема. Вони наведені для того, щоб спрямувати і зацікавити студентів в процесі вивчення матеріалу. Цілі слугують питаннями, які необхідно зрозуміти і вивчити.

Зміст теми. Основні питання, за якими викладається навчальний матеріал в даній темі.

Нормативна база. Наведений список основних Законів України, Указів Президента України, Постанов органів державної влади та нормативних актів, які можуть слугувати основної законодавчою і нормативною базою даної теми, на які слід орієнтуватися в процесі прийняття рішень в реальному економічному середовищі України.

Оглядове завдання. Практична ситуація, яка демонструє застосування базових категорій, окреслює коло проблем, які розглядаються в темі, ілюструє їх практичне застосування, викликаючи тим самим інтерес до їх вивчення.

Питання до розумів. Питання до оглядового завдання, через які (за допомогою яких) студент буде зорієнтований на основні практичні проблемні питання, поставлені в оглядовому завданні і які мають бути вирішені після вивчення теми.

Я хочу знати. На початку кожного параграфу перед викладенням матеріалу наведені основні проблемні питання, на які слід звернути увагу і знайти відповідь, вивчаючи параграф.

Питання для обговорення. Наприкінці кожної теми наведені питання для обговорення, аби перевірити знання з теми і змусити задуматися над деякими проблемними (дискусійними) питаннями теми, які стосуються застосування отриманих знань в реальній практиці господарювання підприємств в Україні.

Ключові терміни. Список ключових термінів представлений наприкінці кожної теми, щоб забезпечити додаткову концентрацію студента на основних категоріях і додаткове закріплення матеріалу.

Книга містить матеріали, розраховані на різний рівень підготовки до сприйняття і пізнання.

Позначка вказує на цікаве інформаційне повідомлення чи аналітичні висновки.

Символ позначає інформацію для поглибленого вивчення основ економіки підприємства.

Знаком позначені приклади.

Перед кожною темою після знаку ?, спеціально з метою стимулювання інтересу до вивчення дисципліни, наведені “питання для роздумів”, над якими слід замислитися, вивчаючи викладений матеріал. Це є проблемні питання з реального економічного життя підприємств, відповіді на які слід шукати як в посібнику, так і, додатково, в іншій спеціальній (в основному нормативній) літературі.

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ПІДПРИЄМСТВО В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ГОСПОДАРЮВАННЯ	8
Тема 1. Підприємство як суб'єкт господарювання	9
1. Поняття підприємства, цілі та напрямки його діяльності	10
2. Правові основи функціонування підприємств. Порядок створення і реєстрації	16
3. Класифікація підприємств та їх об'єднань	24
4. Ринкове середовище господарювання підприємств	37
Тема 2. Управління підприємством	40
1. Сутність і функції процесу управління	40
2. Методи і системи управління	41
3. Організаційні структури управління підприємством	45
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА	54
Тема 1. Основні засоби	59
1. Поняття, класифікація і структура основних засобів підприємства	60
2. Методи оцінки основних засобів	64
3. Амортизація основних засобів	69
4. Характеристика процесу відтворення основних засобів. Лізинг як форма оновлення основних засобів	85
5. Оцінка ефективності використання основних засобів. Напрямки підвищення ефективності їх використання	97
Тема 2. Оборотні кошти	101
1. Поняття, склад та структура оборотних коштів підприємства. Джерела їх формування	103
2. Характеристика процесу обертання	110
3. Нормування оборотних коштів. Методи оцінки запасів	114
4. Проблема прискорення обертання оборотних коштів та шляхи її вирішення	127
Тема 3. Персонал і продуктивність праці	130
1. Класифікація і структура персоналу	131
2. Методи оцінки трудового потенціалу підприємства	133
3. Аналіз ефективності використання персоналу. Продуктивність праці: сутність та значення її підвищення	135
4. Показники і методи визначення продуктивності праці	139
5. Чинники зростання продуктивності праці на підприємстві	143
Тема 4. Нематеріальні активи	143
1. Поняття і класифікація нематеріальних активів	145
2. Методи оцінки нематеріальних активів	160
3. Реалізація права власності на нематеріальні ресурси	166
4. Система компенсації вартості нематеріальних активів	170
Тема 5. Інвестиційні ресурси	172
1. Поняття і класифікація інвестицій	174
2. Економічна оцінка доцільності інвестування	190
3. Інвестиційні проекти підприємства	205
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	209
Тема 1. Продукція промислового підприємства	209
1. Поняття продукції. Класифікація продуктів за ступенем готовності. Вартісні показники обсягу виробництва	210
2. Виробнича програма підприємства та її економічне обґрунтування. Маркетингова діяльність підприємства	213
3. Якість і конкурентоспроможність продукції	219
Тема 2. Витрати і ціни на продукцію	233
1. Поняття витрат підприємства. Економічна сутність собівартості продукції	234
2. Класифікація операційних витрат	248
3. Групування операційних витрат за однорідними економічними елементами	252
4. Групування витрат на виробництво продукції за статтями калькуляції	256
5. Проблема економії поточних витрат підприємства. Чинники зниження собівартості продукції	264
6. Види цін на продукцію та методи їх встановлення	265

Тема 3. Фінансові результати діяльності підприємства	272
1. Поняття і класифікація доходу підприємства	273
2. Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства. Сутність рентабельності	278
3. Система розподілу прибутку та механізм його використання	291
4. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства	294
Тема 4. Ефективність діяльності підприємства	302
1. Поняття та сутність ефективності	302
2. Проблема виміру ефективності. Методичні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства	304
3. Напрямки підвищення ефективності	313
РОЗДІЛ 4. РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	315
Тема 1. Державне економічне регулювання діяльності підприємств	315
1. Основні напрямки економічної політики держави в умовах ринкової економіки	317
2. Фінансово-кредитна та амортизаційна політика	325
3. Система оподаткування	329
Тема 2. Мотивація та оплата праці	350
1. Проблеми мотивації персоналу. Основи організації оплати праці на підприємстві	351
2. Форми і системи оплати праці	362
3. Формування фонду оплати праці	364
4. Державне регулювання оплати праці	368
Тема 3. Прогнозування і планування діяльності підприємства	369
1. Сутність і принципи прогнозування розвитку підприємства	370
2. Методи і система планування діяльності підприємства	372
3. Бізнес-план як документ стратегічного розвитку підприємства	377
Тема 4. Банкрутство та ліквідація підприємства	379
1. Шляхи припинення діяльності підприємства	380
2. Сутність банкрутства та фактори, що його викликають	383
3. Процедура порушення справи про банкрутство	386